

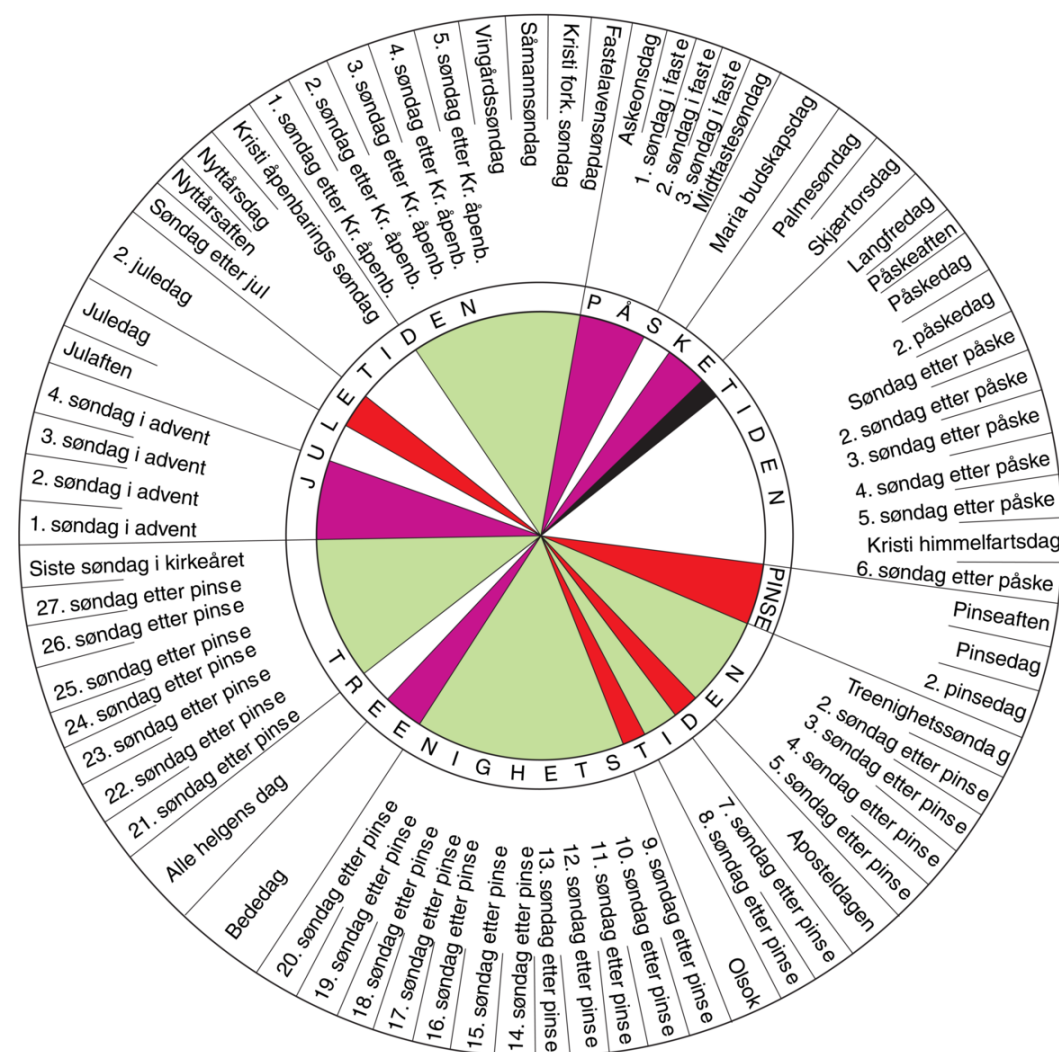
Ukebrev til Tankesmia

Gjermund Stormoen

Drøbak 19. april 2020

Kirkeåret

At kirkeåret har en fargesymbolikk for ulike perioder og høytidsdager kjenner vi blant annet fra stolaen presten har på seg. Figuren nedenfor viser hvordan fargene brukes. Sort brukes ikke lenger som farge i den norske kirke selv om den er gjengitt på figuren nedenfor.

Kirkeårshjulet (snl.no)

Hovedperioder i kirkeåret (kirken.no)

- Adventstiden - fiolett
- Juletiden (Julaften - nyttårsdag/Jesu navnedag) – hvitt
- Kristi åpenbaringsdag – hvitt

- Åpenbaringstiden (– Søndag før faste/Fastelavnssøndag) – grønt
- Fastetiden (Askeonsdag – Påskeaften) – fiolett
- Påsketiden (Påskenenatt – Søndag før pinse) – hvitt
- Pinse (Pinsedag – Andre pinsedag) – rødt
- Treenighetssøndag – hvitt
- Treenighetstiden – grønt

Farger på spesielle dager

Hvitt:

- Maria budskapsdag
- Sankthans (Jonsok)
- Mikkelsmess
- Allehelgensdag Andre helgendager

Rødt:

- Stefanusdagen (Andre juledag)
- Aposteldagen (6. søndag i treenighetstiden)
- Olavsdagen (Olsok)
- Andre martyrdager

Fiolett:

- Bots- og bønnedag

Grønt:

- Høsttakkefest
- Skaperverkets dag

Liturgiske farger

På Den norske kirkes hjemmeside (kirken.no) finner vi svært lite om de liturgiske farger. Vår kirke og den katolske kirke har stort sett en sammenfallende bruk av de liturgiske fargene. På deres nettsider er det langt mer stoff om temaet. Teksten nedenfor er hentet fra deres norske hjemmesider (www.katolsk.no)

Fra katolsk.no

Det er en svært gammel tradisjon å variere fargene i liturgien. Men i det første årtusen ble det lagt lite vekt på ensartet bruk av liturgiske farger, selv om fargen hvit alltid var sentral og dominerte frem til 1100-tallet. Gjennom middelalderen begynte de fleste bispedømmer og lokalkirker i Vest- og Sentral-Europa å utvikle skikker som assosierte visse dager og visse farger. Men disse skikkene varierte fra region til region og fra sogn til sogn, og det hersket stor frihet. Det var for eksempel vanlig å reservere de nyeste og mest praktfulle liturgiske plaggene til de store festene, uansett farge, mens de eldre og enklere ble brukt resten av året.

Men i 1570 vedtok de romerske myndighetene universelle regler som en del av reformene etter Tridentinerkonsilet. Likevel fortsatte lokale forskjeller til ut på

1800-tallet, da det ble gjort forsøk på innstramming og standardisering av praksis.

Opprinnelige ble det brukt lin og ull til liturgiske drakter, og de to fargevariantene ble ubleket og bleket. Det vaskede og blekede hvite stoffet ble brukt ved festlige anledninger. Hovedfargestoffet i antikken var purpur, som er et sekret fra purpurneglen (*murex*) som lever i Middelhavet. Purpur var en kostbar handelsvare, og når man farget tøy med purpur, fikk man ulike farger alt etter hvor mye av det dyre fargestoffet man brukte og hvor ofte man dyppet tøyet i purpursaften. Det enkleste tøyet ble rosa, deretter fiolett og rød/karmin/purpur, og det aller mest kostbare stoffet ble så å si svart. Brukte man sjøvann ved farging, oppsto fargen grønn. Man fikk ikke fargen blå ved purpurfarging.

Svart var altså den mest dyrebare og eksklusive fargen, og den ble brukt ved store liturgiske anledninger, som for eksempel Langfredag. Derfra ble fargen overført til liturgien for begravelser og rekviemmesser.

Da den antikke kultur gikk under på 800/900-tallet, gikk kunnskapene om purpurfarging tapt. Kunnskapen om farging med plantestoffer var kjent tidligere, men ble nå bygd ut, og man fikk en ny trinitarisk symbolikk: **Rødt** var solens og ildens farge, egnet for Gud Fader, for kongen som Guds stedfortreder og for feltherrer, hertuger osv. **Blått** var himmelens farge, egnet for Guds Sønn og derfor også Guds Mor. **Grønt** var åkrenes og skogenes farge, skapelsens farge, egnet for Den Hellige Ånd, apostlene som bærere av Ånden og for biskopene som apostlenes etterfølgere. Biskopenes farge var grønt helt til 1850 under den salige pave Pius IX (1846-78), da den ble endret til fiolett.

En dags liturgiske farge går frem av prestenes liturgiske drakt og ofte også alterets og visse liturgiske gjenstanders utsmykning. De gjeldene reglene for fargebruk finnes i [Generell instruks for Det romerske missale](#):

Grønt er fargen for det alminnelige kirkeår, dager hvor det ikke feires noen spesiell fest.

Fiolett brukes i advents- og fastetiden, på [Allesjeldersdag](#) samt i begravelser og rekviemmesser.

Rødt brukes på fester for [martyrer, apostler og evangelister](#) og for Den Hellige Ånd, på [palmesøndag](#), [langfredag](#) og [pinsedag](#) og på Kristus-fester til minne om hans lidelse.

Hvitt brukes på festene for [Herrens fødsel](#) (juletiden) og [Herrens oppstandelse](#) (påsketiden), Kristus-fester (unntatt dager til minne om hans lidelse), Maria-fester, fester for engler og for helgener som ikke er martyrer, på [Allehelgensdag](#), festene for [Johannes Døperens fødsel](#), [evangelisten Johannes](#), [apostelen Peters stol](#) og [apostelen Paulus' omvendelse](#).

Svart kan brukes i stedet for fiolett på [Allesjeldersdag](#) samt i begravelser og rekviemmesser.

Rosa kan brukes 3. søndag i advent (*Gaudete*) og 4. søndag i fasten (*Laetare*).

Gyllent eller hvitt kan erstatte alle andre farger. På større festdager kan det brukes finere messeklær, selv om de ikke er i dagens farge.

Blått er tillatt i noen bispedømmer i Spania, Mexico og Sør-Amerika på høytiden for [Marias uplettede unnfangelse](#), og noen steder har det spredt seg til Mariafester generelt. Den korrekte liturgiske fargen for Maria er imidlertid hvitt - en hvit messehagl med innslag av blått i dekorasjonene kan imidlertid være en god løsning.

Opprinnelsen til den rosa fargen er middelalderens Roma. På fjerde søndag i fastetiden pleide paven å tildele en utmerkelse i form av en gyllen rose. Rosafargede «gardiner» ble hengt opp som dekorasjoner i kirkene. Det første ordet i Introitus (inngangsverset) denne dagen er *Laetare*, «gled deg». Etter hvert som advent utviklet seg til «den lille fastetiden», ble også «gledessøndagen» i fasten avspeilet i «gledessøndagen» i advent, for introitus for tredje søndag i advent begynner med ordet *Gaudete*, som også betyr «gled deg».

På Filippinene har man en interessant variant ved at man fra 16. til 24. desember feirer en novene før jul hvor den liturgiske fargen er hvitt. Dette er et privilegium som opprinnelig ble gitt til sørspanske bispedømmer, men der døde tradisjonen ut. Da Vatikanet avskaffet praksisen på 1950-tallet, nevnte de imidlertid bare Spania og glemte de stedene hvor skikken hadde spredt seg og hvor den fortsatt var levende. Dermed har Filippinene fortsatt dette privilegiet.

De ulike fargene brukes for å understreke og tydeliggjøre de forskjellige kirkelige festenes karakter og for i løpet av det liturgiske år gi et bilde av det kristne livs utvikling. Man bør være på vakt mot utglidninger, som for eksempel å se på farger som rene dekorasjoner eller som utskiftbare deler av interiøret, eller henfalle til en tom estetisisme hvor man ser på celebranter og andre liturgiske hjelpere som rekvisitter som dresses opp i «matsjende antrekk» til en praktfull oppsetning. En annen felle man bør unngå å gå i, er overdrevne spekulasjoner i fargenes allegoriske eller mystiske betydninger.

Kalvinistene på 1500-tallet så ikke noe poeng i å bruke farger på messeklærne i det hele tatt, så de avskaffet dem, og svart ble den dominerende fargen. På 1800- og 1900-tallet begynte imidlertid også protestantene å legge vekt på å involvere øyet og ikke bare øret i gudstjenesten.

Noen steder, særlig i USA, er det strid om den liturgiske fargen blått. Fiolett er foreskrevet både for fastetiden og adventstiden, men noen mener at disse tidenes karakter er så ulik at det også bør avspeile seg i fargene. Siden fiolett er

en uspesifisert blanding av rødt og blått, kan man velge mellom en rekke nyanser fra nesten helt rødt til nesten helt blått, og noen velger da de blålige variantene til adventstiden. De mest «avanserte» legger til og med inn et skifte rundt 17. desember og bruker en annen fargetone frem til jul, men da begynner det å bli vel spissfindig. Den klassiske romerske fiolette fargen er klart rødaktig.

Mange tror at Det annet Vatikankonsil avskaffet svart som liturgisk farge, men dette er ikke riktig (bortsett fra på langfredag). Noen steder ble svarte messehauger kastet eller solgt på auksjon, noe som i beste fall må kalles kulturvandalisme. Tidligere var hvitt foreskrevet i begravelser av små barn, men i dag har det i USA, Canada, Australia og New Zealand (samt i enkelte bevegelser) blitt nesten enerådende å feire rekviemmesser i hvitt for å understreke at man feirer en oppstandelsesmesse. (At hvitt er foreskrevet i enkelte asiatiske land, skyldes derimot at hvitt er fargen for sorg i deres kultur).

Rent formelt er det naturligvis riktig at vi i en rekviemme feirer håpet om oppstandelsen, men det er ikke til å legge skjul på at dette har skapt problemer i enkelte begravelser. En enke skrev en gang en artikkel i den katolske pressen i USA hvor hun uttrykte sitt sinne over den gledefylte feiringen av hennes manns oppstandelse, som ikke tok noe hensyn til hennes sorg. Kanskje en påminnelse til prester om at begravelser ikke er stedet for å ri liturgiske prinsipper, men heller for pastoral *fingerspitzengefühl*.

av [Per Einar Odden](#) — publisert 07.11.2004, sist endret 20.12.2015 - 00:56

